

A SZENTSZÉK HELYZETE AZ EGYESÜLT OLASZ KIRÁLYSÁGBAN

KÉPESSY IMRE

JOG.
történet

ELTE ÁJK

JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK

MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2025. április 21.

Róma városa az 1871. február 4-én elfogadott törvény értelmében az Olasz Királyság fővárosává vált. Az örök város megszerzése az ifjú államalakulatot a nemzetközi szinten megerősítette. Az annexió eredményeként a pápa már nem gyakorolhatott közhatalmat sem a korábban a pápai államhoz tartozó területek, sem Róma városa felett. Hovatovább, a katolikus egyházfő közvetlen lakhelyéül szolgáló épületek is az olasz állam területi főhatalma alá kerültek, és ugyanez volt igaz a korábban a pápai államban élő személyek-re.¹

Olaszország ugyanakkor a Szentszék függetlenségének szükségességét Róma anektálásának alkalmával a kül-

földi államokhoz intézett diplomáciai jegyzékében elismerte. Ezen felfogás tükröződött Emilio Visconti-Venosta külügyminiszter 1870. október 18-án kelt körlevelében, deklarálva, hogy az olasz állam a pápát továbbra is szuverénnek ismeri el, és tiszteletben tartja uralkodói kiváltságait. A jegyzék tanúsága szerint Olaszország az egyházfő székhelye és palotái vonatkozásában az extraterritorialitás elvét fogja érvényesíteni, és Róma püspöke számára lehetővé fogja tenni a közvetlen kapcsolattartást a külföldi államokkal, illetve a katolikus hívekkel. Olaszország ezen túlmenően biztosította külföldi partnereit, hogy el fogja ismerni a Szentszék mellett akkreditált diplomáciai testületeknek a nemzetközi jog által biztosított kiváltságait.²

A Szentszék függetlenségére és annak a külföldi államokkal történő kapcsolattartásra vonatkozó szabályokat az 1871. május 13-án elfogadott törvény rögzítette, amelyet a korszakban közkeletűen garancia-törvénynek neveztek.³

A jogszabály a pápa személyét szentnek és sérthetetlennek nyilvánította. Az olasz állam a pápát saját területén szuverént megillető tiszteleti felségjogokban részesítette, aki büntetőjogi értelemben a királlyal megegyező védelemben részesült. A pápa a vatikáni és lateráni paloták felett haszonélvezeti joggal rendelkezett, ami arra utalt, hogy az olasz állam ezen ingatlanokat saját tulajdonának tekintette. Garanciális elemet jelentett, hogy egyetlen olasz közhatalmi szerv sem hatolhatott be a pápa lakhelyéül szolgáló

épületekbe, területekre, valamint azokba az ingatlanokba, ahol a pápa ideiglenesen tartózkodott, kivéve azt az esetet, ha erre maga a pápa adott engedélyt. A törvény a pápai szék megüresedésének esetére garantálta a bíborosok személyes szabadságát, és biztosította a konklávé zavartalan lefolyását.⁴

A pápát korábban megillető uralmi felségjogok gyakorlását már nem biztosította a hivatkozott jogszabály az egyházfő számára. Az olasz képviselők közül többen nyomatékosították a törvény parlamenti vitája során, hogy az egyházfő polgári peres ügyei esetében az olasz bíróságok rendelkeztek hatáskörrel és illetékességgel, és az alkalmazandó jogot is a pápa állampolgársága alapján határozták meg. Ennek kapcsán a jogszabály indokolása nyomatékosította, hogy miután a 16. századtól kezdve a pápák kivétel nélkül az olasz bíborosok köréből kerültek ki, az egyházfő személyét a jogalkotó olasz állampolgárnak tekintette.

E felfogást tükrözte a római fellebbviteli bíróságnak a Theodoli-Martinucci ügyben 1882. november 9-én hozott ítélete. Az eljáró bíróság álláspontja szerint az egyházi állam megszűnését követően a pápa bíraskodási jogkörét elvesztette, így az olaszországi bíróságok jogosultak voltak megállapítani hatáskörüket a Szentszék ellen támasztott polgári peres ügyekben. Ezt erősítette meg az olasz kormány 1888. évi döntése, miszerint a garancia-törvény a Vatikánt nem emelte ki Olaszország joghatósága alól.⁵

Mindezek alapján jutott 1934-ben kiadott művében Polzovich Iván arra a megállapításra, hogy a pápa kiváltságos helyzete ellenére végeredményben olasz állampolgárnak volt tekinthető, aki az olasz állam főhatalmának volt alávetve, amely azt a garancia-törvényben elismert tiszteleti jogok alapján saját akaratelhatározásából ténylegesen nem gyakorolta.⁶

A törvény fontos rendelkezésének számított, hogy a Szentszék számára évi 3 225 000 líra járadékot állapított meg, amelyet csökkenteni nem lehetett. Ezen anyagi előnyt azonban sem IX. Pius, sem az ő utódai nem

fogadták el, minthogy az egyet jelentett volna álláspontjuk szerint az annexió legitimálásával.

A garancia-törvényt illetően Polzovich azt is hangsúlyozta, hogy annak megalkotására az olasz állam egyoldalú döntésének eredményeként került sor (azaz nem volt nemzetközi szerződésnek tekinthető), így annak esetleges megváltoztatása sem igényelte a Szentszékkel való kétoldalú tárgyalást, illetve a vele való meg egyezést. A jogszabály jövőbeni módosításának lehetőségét az 1878. február 17-én elfogadott törvény sem zárta ki, amely a garancia-törvényt alaptörvényi jelleggel ruházta fel.⁷

A Szentszék helyzete az olasz államban minden kiváltsága ellenére bizonytalan volt, miután a pápák az olasz állam változó egyházpolitikája miatt gyakran kerültek ellentétbe az olasz kormánzzal. Ezen túlmenően a garancia-törvény hiányosságai az első világháború során váltak nyilvánvalóvá, hiszen a kiélezett helyzet egyértelművé tette, hogy az olasz államot a kiváltságos jogi helyzet tiszteletben tartására a saját akaratán túlmenően semmilyen egyéb szabály nem kötelezte. Az olasz kormány 1915 májusában közölte a központi hatalmaknak a Szentszéknek akkreditált képviselőivel, hogy tevékenységüket csak azzal a feltétellel folytathatják Rómában, ha levelezésüket a pápa ellenőrzése alá vetik, akinek azok tartalmáért vállalni kellett a felelősséget vállalja.⁸

A helyzet tényleges rendezésére csak az első világháborút követően került sor. Az olasz állam által 1921-ben kibocsátott ún. zöld könyv egyértelművé tette a „római kérdés” rendezésére irányuló szándékot, amely az elmúlt fél évszázadban képviselt politika feladását is magában foglalta, amelynek lényege abban állt, hogy Olaszország a Vatikánt saját részének tekintette, annak jogállását pedig az olasz jogrendszer részeként, egyoldalúan határozta meg. A „kiegészítődés” azonban csak az 1920-as évek végén, igaz csak eltérő politikai közegben került sor, mint amely az egyesült olasz állam első fél évszázadát jellemezte. Az 1929-ben megkötött lateráni egyezmény rendelkezéseinek

bemutatására a két hét múlva esedékes bejegyzésben fog sor kerülni.⁹

A szerző e bejegyzéssel tiszteleg az írás nyilvánosságra hozatalának napján elhunyt Ferenc pápa emléke előtt. Élete példamutató volt, remélhetőleg is öröksége maradandó lesz. Nyugodjék békében!

Hivatkozások:

- ¹ POLZOVICH Iván: *A lateráni szerződés. A Szentszék nemzetközi jogi helyzete*. Budapest, 1934. Szent István társulat. 42-43. p.
- ² Uo. 45-46. p.
- ³ A jogszabály hivatalos Elnevezése: *Legge su'le prerogative del Sommo Pontefice e della S. Sede e sulle relazioni dello Stato colia Chiesa*. Lásd: Uo. 46. p.
- ⁴ Uo. 47-49. p.
- ⁵ Uo. 58-59. p.
- ⁶ Uo. 59. p.
- ⁷ Uo. 56. p.
- ⁸ Uo. 72. p.
- ⁹ HAMERLI Petra: A „kiegészítődés”: Mussolini, az Apostoli Szentszék és a lateráni szerződések. <https://ujkor.hu/content/laterani-szerzodesek>

Képek elérhetősége:

1. oldal: A Szent Péter-bazilika homlokzatának egy részlete, az előtérben Szent Pál szobra.
2. oldal: A Basilica Papale di Santa Maria Maggiore, a Vatikán területén kívül eső egyik pápai főszékesegyház. A fényképek szerző saját felvételei.